

УДК 321.7.364.1

DOI: 10.35432/tisb302023295028

Любов Титаренко

*доцент кафедри соціально-гуманітарних наук
Навчально-наукового інституту публічної служби та управління
Національного університету «Одеська політехніка», к.політ.н., доцент
<https://orcid.org/0000-0001-8994-3467>
e-mail: lubowt@ukr.net*

Наталія Костенюк

*доцент кафедри соціально-гуманітарних наук
Навчально-наукового інституту публічної служби та управління
Національного університету «Одеська політехніка», к.держ.упр.
<https://orcid.org/0000-0001-6723-7166>
e-mail: 7nat2009@gmail.com*

Володимир Яценко

*доцент кафедри соціально-гуманітарних наук
Навчально-наукового інституту публічної служби та управління
Національного університету «Одеська політехніка», к.держ.упр., доцент
<https://orcid.org/0000-0003-3845-0405>
e-mail: yatsenko.v.a@op.edu.ua*

СОЦІО-ГУМАНІТАРНА ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ ВІЙНИ

У статті розглянуто спрямування публічної політики в напрямку гуманітарно-орієнтованого розвитку держави в епоху викликів під час війни. Сучасний світовий порядок перебуває у стані інтенсивної трансформації, що передбачає перерозподіл важелів впливу і контролю над планетарними ресурсами, глобалізованою фінансово-економічною системою, енергетичною сферою, регуляцією й домінуванням технологічних комунікацій, набуттям контролю над механізмами міжнародної системи безпеки.

Акцентуючи увагу на спрямованості політики держави в умовах викликів війни, ми стали свідками, що іде війна цивілізації з антицивілізацією, усвідомлюючи, що зважена, відповідальна та ефективно – функціонуюча політика потребує гуманітарного підґрунтя з урахуванням кращого світового і європейського досвіду. Звідси і постають питання, що зумовлюють ефективність використання державою людського потенціалу: а) що і в який спосіб суспільство, держава, влада можуть і спроможні дати людям, котрі попали в скрутні життєві обставини внаслідок втрати домівок, майна, рідних та близьких; б) яким чином активізувати морально-етичний світогляд громадян, і, особливо молодого покоління, що активно залучене до відстоювання незалежності країни; в) питання зміни ціннісних орієнтирів громадськості від суспільства споживання до функціональних відносин підтримки людського життя.

Спрямованість політики держави розглядаємо в напрямку вітчизняного цивілізаційного розвитку, захисту України від наявних небезпек війни, суспільних викликів і змін, перспектив відновлення та підтримки громадськості владними структурами.

Ключові слова: цивілізаційний розвиток, суспільні виклики і зміни, гуманітарний напрям, публічна політика, політична система, публічне управління, професійний потенціал, перспективи, взаємопідтримка людського життя.

Lyubov Tytarenko

*Associate Professor of the Department of Institute of Public Service and Administration,
ESI of Public Service and Administration Odesa Polytechnic National University
PhD in Political Sciences, Docent
<https://orcid.org/0000-0001-8994-3467>
e-mail: lubowt@ukr.net*

Natalia Kosteniuk

*Associate Professor of the Department of Institute of Public Service and Administration,
ESI of Public Service and Administration Odesa Polytechnic National University,
PhD in Public Administration
<https://orcid.org/0000-0001-6723-7166>
e-mail: 7nat2009@gmail.com*

Volodymyr Yatsenko

*Associate Professor of the Department of Social and Humanitarian Sciences,
ESI of Public Service and Administration Odesa Polytechnic National University,
PhD in Public Administration, Docent
<https://orcid.org/0000-0003-3845-0405>
e-mail: yatsenko.v.a@op.edu.ua*

SOCIO-HUMANITARIAN PUBLIC POLICY OF THE STATE IN THE CONDITIONS OF THE CHALLENGES OF WAR

The article examines the direction of public policy in the direction of humanitarian-oriented development of the state in the era of challenges during the war. The modern world order is in a state of intense transformation, which involves the redistribution of levers of influence and control over planetary resources, the globalized financial and economic system, the energy sphere, the mastering of new territories, the regulation and dominance of technological communications, and the acquisition of control over the mechanisms of the international security system.

Focusing attention on the direction of state policy in the conditions of the challenges of war, we witnessed the war of civilization with anti-civilization, realizing that a balanced, responsible and effectively functioning policy needs a humanitarian basis, taking into account the best world and European experience. Hence the questions that determine the effectiveness of the state's use of human potential: a) what and in what way society, the state, and the government can and are able to give to people who have fallen into difficult life circumstances due to the loss of homes, property, relatives and loved ones; b) how to activate the moral and ethical outlook of citizens, and especially the young generation, which is actively involved in defending the country's independence; c) the question of changing the value orientations of the public from a consumer society to functional relationships supporting human life.

We consider the orientation of state policy in the direction of domestic civilizational development, protection of Ukraine from the existing dangers of war, social challenges and changes, prospects for restoration and support of the public by power structures.

Keywords: civilizational development, social challenges and changes, humanitarian direction, public policy, political system, public administration, professional potential, prospects, mutual support of human life.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. В українському суспільстві на конституційному рівні закріплено комплекс прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, реалізація яких

забезпечує функціонування держави на демократичних, соціально-правових засадах. Хоча конституційні права і свободи наділені найвищою юридичною силою, публічна політика в умовах викликів війни потребує гуманітарних механізмів збереження і розвитку людського потенціалу країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Зауважимо, що в останні роки значний внесок в обґрунтування методологічних підходів спрямованості політики держави, методів ціннісних орієнтацій зробили українські вчені (І. Варзар, Є. Бородін, В. Борщевський, В. Геєць, В.Гришко, С. Головатий, П.Герасименко, М. Загородний, С. Дяченко, Н. Дубовик, С. Деркач, Д. Добровольський, Ю.Коган, Н.П.Костюк, Б. Мельниченко, О.Пищуліна, А. Ручка, В. Юрчишин, та ін.).

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є – аналіз методологічних підходів та методів соціально-політичних досліджень спрямованості політики держави в епоху викликів і змін в напрямку гуманізації ціннісних орієнтирів суспільства, спроба запропонувати перспективне бачення цивілізаційного розвитку України.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Публічне управління в умовах воєнного стану має свої характерні особливості та механізми розвитку. Вони потребують окремих наукових досліджень задля вироблення соціально-спрямованих, дієвих пропозицій щодо гуманітарних пріоритетів і напрямів підвищення ефективності управлінської діяльності під час протистояння зовнішній агресії ворога. Разом з тим, для вирішення соціогуманітарних завдань необхідно оцінити інституційні трансформації, які сьогодні відбуваються в вітчизняній публічній службі, а також окреслити коло першочергових змін, яких потребує система прийняття управлінських рішень в Україні.

Перш ніж окреслити стратегічні плани на загальнодержавному тлі, констатуємо об'єктивну дійсність, що ця війна для українського народу є не лише світоглядним протистоянням чи цивілізаційним зіткненням, а – війною за право вибору європейських цінностей.

Цілком очевидно, що неоголошена війна країни-сусіда 24 лютого 2022р. проти України є не що інше, як широкомасштабне вторгнення з неприхованою агресією проти суверенної, незалежної держави і демонстративним порушенням міжнародних норм. Державою-агресором нанесено непоправні руйнування, вбивства. Окрім воїнів – захисників, страждання випали на мирних цивільних людей, дітей, беззахисних тварин, а світ розділюється на «до» і «після» вторгнення державою-терористом, цинічним порушенням європейської та світової безпеки.

Саме тому, вітчизняною та зарубіжною спільнотою на сьогодні соціогуманітарна публічна політика держави спрямована до цивілізованого виміру трагедії війни[11]. У теорії організації ефективність в адміністративному управлінні співвідноситься з поняттям „публічна політика”, зі стабілізатором суспільно-політичного життя на основі цілісності, плюралізму, активності і єдності громадськості. Лише соціально-впорядковане суспільство взаємодіє з активними політичними, та політично – нейтральними представниками владних структур. Змістом функціонування публічної політики – є відкритість і прозорість дій влади, можливість громадян впливати на розробку і впровадження державно-управлінських рішень.

У літературі можна зустріти різні погляди на питання критерію публічної політики держави. Потрібно зазначити, що сьогодні найважливішою умовою функціонування країни під час воєнного стану – є збереження цілісності країни, публічність політики (рис. 1), тобто гласність і відкритість будь-якої управлінської дії, бо кожна людина має право знати, що роблять політичні сили, представники публічних органів на місцях, і що має намір робити влада. Інакше громадяни не будуть господарями своєї країни. На рис. 1 обґрунтовується те,

що на сьогодні публічна політика виступає стабілізатором суспільного життя і соціальної впорядкованості на основі принципів цілісності, плюралізму, активності та єдності громадськості.

Рисунок 1. Публічність політики

Функціональна характеристика відображає своєрідність політичного часу сьогодення, розкриває та дозволяє оцінювати роль державного апарату в суспільному розвитку і у вирішенні тих проблем, що виникають в часи суспільної небезпеки. Аналіз чинного законодавства та міжнародних актів доводить, що перелік прав, які гарантує українська держава за умов дії режиму воєнного стану, не суперечить мінімальним вимогам, встановленим європейською спільнотою [2;4;6].

Наприклад, ст. 15 Європейської конвенції з прав людини містить вказівку на заборону відступу під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації від таких зобов'язань держави: гарантування права на життя (ст. 2 Конвенції), заборони катування чи нелюдського ставлення (ст. 3), заборони рабства чи підневільного стану (ч. 1 ст. 4) та заборони покарання без вказівки на те в законі (ст. 7 Конвенції) [6].

Зауважимо, що грубі порушення прав людини на території України під час війни з боку російських окупантів збільшили кількість індивідуальних звернень до Європейського суду з прав людини. На цій проблемі зосереджує увагу Костюк Н. П., і, характеризуючи права людини в умовах воєнного стану, констатує: «Введення Президентом України 24 лютого 2022 року воєнного стану, викликало занепокоєння міжнародної спільноти щодо порушення прав людини на території нашої держави, уповільнення процесу євроінтеграції, але запровадження воєнного стану не стало перешкодою до євроінтеграційних процесів на теренах нашої держави [7, с.206].

Об'єктивні реалії війни, сумна дійсність вказує що – ця війна для України та українського народу є тяжким випробуванням. На кінець літа 2022 року було зареєстровано близько дев'яти тисяч індивідуальних заяв українських громадян проти Росії. Підставами для індивідуальних звернень стали вбивства, зникнення безвісти, потрапляння в полон цивільного населення, катування, втрата домівки через воєнні дії, насильницьке роз'єднання сімей, обмеження пересування, коли громадяни України не могли виїхати з окупованих територій, знищення майна, порушення права на освіту тощо[8;12;13].

Війна суттєво вплинула й на систему охорони здоров'я в Україні, яка функціонує у надзвичайно інтенсивному режимі – коли служби екстреної медичної допомоги та соціальних послуг стикаються зі значним навантаженням, а доступ людей до медичної допомоги обмежений через небезпеку. Більшість лікарень працюють у скороченому часі, потрапити до необхідного спеціаліста вдається далеко не всім. Унаслідок масової міграції населення порушена медична логістика, тобто шлях від сімейного лікаря до профільного фахівця. Отримати послугу можливо переважно в online-режимі або в медичному чаті [11, с.15]. При цьому необхідно зазначити, що спільна заява ВООЗ, ЮНІСЕФ, UNFPA20 наголошує на тому, що атаки на об'єкти охорони здоров'я в Україні призводять до загибелі та поранення найбільш вразливих пацієнтів, зокрема жінок і дітей, а також медичного персоналу, руйнують життєво важливу інфраструктуру охорони здоров'я та примушують величезне число людей відмовлятися від медичної допомоги, не дивлячись на катастрофічну потребу [там само, с.15].

Слід наголосити, що норми міжнародного гуманітарного права, які регулюють ведення бойових дій, спрямовані на уникнення або зведення до мінімуму загибелі цивільного населення, пошкодження цивільних об'єктів, запобігання руйнації системи охорони здоров'я. Разом з тим, переважна більшість випадків загибелі та поранення цивільних осіб зафіксованих місією ООН, трапилися через застосування в населених пунктах важкої артилерії, зокрема реактивних систем залпового вогню, а також через ракетні та авіаційні удари. Деякі із цих видів зброї містили касетні боєприпаси, заборонені міжнародною конвенцією 2008 року (Конвенція про касетні боєприпаси), до якої, однак не приєдналась ані Україна, ані російська федерація. Сотні цивільних громадян були вбиті збройними силами росії в ситуаціях, не пов'язаних з активними бойовими діями. Окрім чоловіків, жертвами ставали також жінки та діти [12].

З нашого погляду, увесь цивілізований світ (як православно-християнський, так і ісламський; як буддистський або іудейський, так і атеїстичний; як світ політичний, так і світ діловий) мусить усвідомити, що людство може вижити виключно за умов сповідування гуманістичних, загальнолюдських цінностей шляхом подолання тиранії політичних постатей, що призводять до всеохоплюючої ненависті та розв'язують війни.

Зауважимо, що публічна політика в умовах викликів війни стосується теоретичних основ фундаментальних праць в контексті регулювання всіх сторін життєдіяльності, на чому і акцентує увагу В.Гришко: «Адаптація системи публічного управління в Україні йде у форматі реформ: змінюється структура, процедури, залучаються нові люди, зроблені суттєві кроки в напрямку децентралізації управління. Але очікуваної ефективності до цього часу не спостерігається [3, с. 81].

В пошуках ефективності публічної політики в мовах повномасштабної війни, сьогодні варто звернутись до історичного контексту гнучкості правління, пошуку раціональних шляхів збереження цілісності країни, переосмислюючи настанови часів митрополита Київської Русі Іларіона, та ін. мислителів. Життя підтверджує, що все ще залишається місце для їх наукової спадщини. Для прикладу, у “Повчанні дітям” В. Мономаха описується ідеальний правитель – мужній і мудрий, який дотримується законів, закликає урядовців не зловживати своєю владою, а синів – послуговуватися добрими справами [17]. Традицію дослідження обривів цивілізаційного розвитку людства продовжили С.Оріховський, П.Могила, Т.Прокопович, П.Орлик, М.Драгоманов, В.Липинський та багато інших учених.

З погляду сучасного вченого І. Варзара (д-ра політ. наук, проф., НПУ), сучасні тенденції до глобалізації, інтеграції та взаємопов'язаності людства стали проявлятися з середини ХХ ст., одразу ж після закінчення Другої світової війни. У більш-менш чіткі законодавдності ці об'єктивні об'єднавчі тенденції та чийсь суб'єктивні інтеграційні прагнення найбільш рельєфно стали “самоскладатися” в роки останньої третини минулого століття. Вже в 70 — 80-х роках стали виникати й міжнародні політико-правові інституції,

які намагалися “впорядковувати” інтеграційні процеси та явища і суб’єктивними (правовими та концептуальними) засобами, тим самим “унормовуючи” об’єктивний рух європейства до обривів цивілізаційного оформлення континенту у вигляді цілісного єства “мислячої матерії”. Під кінець ХХ ст. виникло і малозрозуміле й донині “світове суспільство, яке незалежне від національних суспільств і системи образів, породжене постійним пошуком руху вперед...” [1, с. 12-13].

Новим поштовхом для розробки державно-публічного управління дало ХХ-ХХІ ст., себто особливості динамічних змін у суспільстві що передбачає гуманітарно-орієнтовні напрямки, стимулює науковий пошук і теоретичні розробки науковців тенденції глобалізації, на чому і акцентує увагу вітчизняний учений. Глобалізація, інтеграція взаємопов’язаності людства стали чинниками, що передували Україні на шляху до євроатлантичних горизонтів - оптимально сформованих та “творчо діючих” соціальних стандартів життя усього громадянського масиву людей у даній країні [1, с. 12-15].

Нині настав час глибоко аналізувати стан державної політики щодо підтримки безпеки, зайнятості населення та її ефективності як на сьогодні, так і на перспективу. Відомо, що ефективність державно-публічного управління визначається з точки зору забезпечення потреб громадян, виконання нормативно - правових засад, діючої Стратегії подолання бідності в Україні. У контексті модернізації публічного управління, зниження рівня бідності, соціально-економічних та гуманітарних наслідків російської агресії для українського суспільства постає проблемою реалізації прав людини в умовах воєнного стану[8, с.107].

Актуальність даного дослідження обумовлена ситуацією, яка супроводжує випробування України війною, країни, яку протягом майже всіх років її незалежності супроводжують ризики, виклики, втрати самостійності, поступово наближуючи її до стану, який у свій час сформулював Ерік Райнерт у своєму науковому бестселері: «Як багаті країни забагатіли... і чому бідні країни залишаються бідними». На цьому акцентує увагу П.Герасименко, розмірковуючи про відбудову демократії, а саме:» війна стала зручним приводом для частини чиновників приховати те, що ніяк не впливає на національну безпеку. Проте може виявити факти їхньої корупції, жаги до збагачення та зловживань. Проблема в тому, що українська влада часто забуває про ці прості істини. Їй починає здаватися, що вона ідеальна, непогрішима і незамінна [14]. Підтримуємо думку вищезазначеного автора, що протиріччя є в тому, що- з одного боку, українське законодавство підвищення добробуту населення є таким, що має всі підстави вважатися одним з найкращих у Європі. Після закінчення війни саме відбудова демократії, політичної конкуренції стане важливим завданням для України[там само]. Проте, з другого боку практика реалізації державної публічної політики в Україні характеризується тим, що задекларовані в законодавстві положення знаходять втілення у вигляді обмежених «пілотних проєктів», а не реальних можливостей підвищення якості та рівня життя українських громадян.

Центр соціально-економічних досліджень CASE окреслює питання ефективної цілеспрямованості політики держави стосовно функціонування інституцій обслуговування населення, окреслюючи «виклики відновлення» [2]. Думки експертів, для прикладу, спонукають до концентрації уваги на шляхах підвищення ефективності публічного управління згідно загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, діяльність яких спрямована на служіння народу України і територіальній громаді шляхом забезпечення реалізації прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина[4, с. 2].

Разом з тим, гарантії прав і свобод громадян в умовах введення воєнного стану не завжди є успішними. До того ж законодавство з питань соціального розвитку в Україні потребує модернізації, зокрема функціонуючої служби зайнятості, додаткового її сприяння у працевлаштуванні під час війни та в контексті євроінтеграційних процесів.

У загальновизнаному розумінні на сьогодні перед управлінськими кадрами постає ряд відповідальних функцій, виконання яких можливе при підготовці та формуванні професійної ефективності працівників публічної влади, практики їх реалізації та перспектив відновлення України на тлі воєнного стану. Професійна ефективність публічної влади окреслюється загальними правилами і ґрунтується на положеннях Конституції України[9], законодавства про державну службу, службу в органах місцевого самоврядування, у сфері запобігання корупції, запобігання та протидії дискримінації, з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Цим обґрунтовується те, що авторитет публічної служби співвідноситься з реалізацією прав і свобод людини і громадянина, що є фундаментальним надбанням людства, важливим елементом у процесі суспільно-політичних, соціально-економічних викликів, виживанням людей під час війни.

На сьогоднішній день, в умовах воєнного стану, реалізація прав і свобод людини є актуальними, незважаючи на особисті ідеологічні, релігійні або інші погляди людей. Ступінь їх гарантування визначає ступінь демократичного розвитку суспільства. Хоча конституційні права і свободи наділені найвищою юридичною силою, громадяни потерпають від російської агресії і потребують підтримки владних структур.

Приходиться констатувати, що протягом усього періоду державної незалежності наша країна не стикалася з такими викликами, як це має місце на сьогодні, коли значна частина нашої території охоплена активними бойовими діями, або ж окупована. Констатуємо і те, що впровадження воєнного стану, війна має шоківий вплив на громадян, травматичну дію на різні сфери життєдіяльності суспільства. На сьогодні ми стали свідками масового відтоку людського, у тому числі, інтелектуального потенціалу з України та пов'язані із цим загрози для подальшого національного розвитку.

Тому в стані жорсткої війни - особливого періоду у вирішенні складних проблем, постає необхідність реалізації нових механізмів політики держави в системі публічної служби в контексті захисту прав людини в умовах воєнного стану.

Розглядаючи особливості захисту прав людини в умовах воєнного стану, в першу чергу, варто з'ясувати, що відповідно до Конституції України [9], закону «Про правовий режим надзвичайного стану» та Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» [10], а також інших законів України публічне управління в умовах воєнного стану має свої характерні особливості і механізми розвитку, які потребують окремих наукових досліджень задля вироблення конструктивних пропозицій щодо пріоритетів і напрямів підвищення ефективності управління державою під час протистояння зовнішній агресії.

На сьогодні розподіл управлінських функцій між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та інститутами громадянського суспільства щодо здійснення ними повноважень у сфері публічного управління в нашій країні значною мірою недоврегульований [4, с.1]. І це стосується не лише організації суспільного життя, але й роботи з формування мобілізаційного резерву та професійної діяльності фахівців у безпековій царині. Крім того, ситуація ускладнюється через корупцію та інші інституційні помилки, що блокують ефективність механізмів публічного управління в Україні. Передусім спостерігаються непоодинокі випадки зловживань посадовців, пов'язаних з уникненням оподаткування, розподілом гуманітарної допомоги, розподілом земельних ресурсів, виїздом чоловіків призовного віку за кордон, непрозорістю розподілу коштів на відновлення пошкодженого майна тощо[3;4;5].

Невизначеність та постійні загрози підвищили ризики, зруйнували усталений режим функціонування усіх сфер життєдіяльності суспільства. На сьогодні, після демонстративного виходу РФ із "зернової угоди" росіяни знищують зернові термінали та портову інфраструктуру України. Ракети долітають і до всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Дані негативні обставини зумовлюють констатувати безпорадність світових гравців політичної влади перед викликами сучасності.

У свій час, відомий англійський учений Т.Гоббс у своїй класичній праці «Левіафан», наголошував: «головне для суспільства - це висвітлення і обґрунтування самої ідеї державності, як справді спільної справи і спільного здобутку людей, що творить їхнє політичне буття, забезпечує мир, безпеку і законність в людському суспільстві. Водночас основу для суспільної злагоди або договору Т. Гоббс вбачав у застосуванні розуму, раціонального мислення та прагненні до самозбереження [15, с.31].

У критично-важкий, трагічний стан вітчизняного сьогодення (коли винищується цивілізація, пам'ятки архітектури, культури – всесвітня спадщина людства), публічна політика української держави спрямована на захист кордонів, законності в країні.

Але війна, яку Росія почала як «спецоперацію», що мала тривати кілька днів, або тижнів, уже увійшла в життя українців більше півтора року. При цьому, як зауважують експерти, ані Україна, яка бореться за своє виживання, ані Захід, який допомагає їй відбити агресію, не збираються відступати. На сьогодні надією на очікуваний мир стало проведення зустрічі в Саудівській Аравії у Джидді. Про це 5-6 серпня повідомило видання The Wall Street Journal. За даними видання, у Джидді з'явилося розуміння "того, що повага до територіальної цілісності та суверенітету України має бути в основі будь-якої мирної угоди, а також верховенства Статуту ООН"[16].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Незважаючи на трагічні виклики, на сьогоднішній день - відновлення знищеної ворогом інфраструктури, економіки, зруйнованого житла та соціальних об'єктів, повернення вимушених переселенців додому заради блага всієї суспільної системи, - першочергове завдання, що випали на долю українського народу. Ключовим фактором побудови розвинутого демократичного суспільства є відповідна «політична зрілість» самих громадян, їх стратегічна готовність будувати, розвивати успішне суспільство і бути готовими до відповідальності жити в ньому.

Література

1. Варзар І. М. Чому Україна забарилася в дорозі до об'єднаної Європи? На праксіологічне запитання —спроба науково-історіологічних відповідей. В міжнародна науково-практична конференція "Розвиток української держави в умовах активізації євроінтеграційних процесів"(19 березня 2020 р.) С. 12-17.
2. «Виклики відновлення» Центр соціально-економічних досліджень CASE. ЕКОНОМІЧНА ПРАВДА. Експертна дискусія. https://case-ukraine.com.ua/content/uploads/2023/05/8_Tezy_Vyklyky-vidnovlennya_red.pdf
3. Гришко В. Квадрат ефективності публічного управління. Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 17–18. С. 81–84.
4. Гарантії прав і свобод громадян в умовах введення воєнного стану. URL: <https://pon.org.ua/novyny/6744-garantyi-prav-svobod-gromadyan-v>
5. Загородний М. Які життєві цінності важливі для українців? Опитування. <https://life.pravda.com.ua/society/2022/08/24/250154/>
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини) від 04.11.1950. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 20.06.2023).
7. Костюк Н. П. Проблеми реалізації прав людини в умовах воєнного стану і відповідність їх до законодавства ЄС. Нове українське право. 2022. Вип. 6., т. 1. С. 205–210. <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/377>
8. Мельниченко Б. Б. Забезпечення прав і свобод людини і громадянина в Україні в умовах воєнного стану. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 4. С. 107–108.
9. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>.

10. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#>
11. Пищуліна О., Юрчишин В., Маркевич К., Міщенко М., Добровольський Д. Соціально-економічна та гуманітарні наслідки російської агресії для українського суспільства. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2022_Gum.pdf (дата звернення 04.04.2023).
12. ООН: порушення прав людини на війні в Україні шокуючі. DW.2022. 29 черв. URL: <https://www.dw.com/uk/oon-viina-v-ukraini-pryzvela-do-shokuiuchykh-porushen-prav-liudynu/a-62302456> (дата звернення: 20.06.2023).
13. УНІАН. Інформаційне агентство. "Дякуємо, російські "брати": Одеса оговтується після надпотужної ракетної атаки / <https://www.unian.ua/society/svyato-preobrazhenskiy-sobor-odesa-novini-odesi-12338529.html>
14. Петро Герасименко Відбудова демократії. Війна наклала своєрідне табу на критику влади. 20:00, 5 травня 2023. https://zaxid.net/statti_tag50974
15. «Левіафан», або нарис учення про державу Т. Гоббса. Вадим Ніколенко www.grani.org.ua 26 ГРАН/Том 23 No 8 2020
16. Українська Правда. ЗМІ: На саміті у Саудівській Аравії домовилися про основу мирної угоди. <https://www.pravda.com.ua/news/2023/08/5/7414353/>

References

1. Varzar I.M. Why did Ukraine delay on the way to a united Europe? An attempt at scientific and historical answers to a praxeological question. 5th International Scientific and Practical Conference "Development of the Ukrainian State in the Conditions of Intensification of European Integration Processes" (March 19, 2020) pp. 12-17.
2. "Challenges of recovery" CASE Center for Socio-Economic Research. ECONOMIC TRUTH. Expert discussion. https://case-ukraine.com.ua/content/uploads/2023/05/8_Tezy_Vyklyky-vidnovlennya_red.pdf
3. Hryshko V. Square of efficiency of public administration. Investments: practice and experience. 2020. No. 17–18. P. 81–84.
4. Guarantees of the rights and freedoms of citizens in the conditions of the introduction of martial law. URL: <https://pon.org.ua/novyny/6744-garantyi-prav-svobod-gromadyan-v>
5. Zagorodnyi M. What life values are important for Ukrainians? Poll. <https://life.pravda.com.ua/society/2022/08/24/250154/>
6. Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (European Convention on Human Rights) dated November 4, 1950. Database "Legislation of Ukraine". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (date of application: 06/20/2023).
7. Kostiuk N. P. Problems of the implementation of human rights in the conditions of martial law and their compliance with EU legislation. New Ukrainian law. 2022. Issue 6., vol. 1. P. 205–210. <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/377>
8. Melnychenko B. B. Ensuring the rights and freedoms of a person and a citizen in Ukraine under martial law. Legal scientific electronic journal. 2023. No. 4. P. 107–108.
9. Constitution of Ukraine: Law of 28.06.1996 No. 254k/96-BP. Database "Legislation of Ukraine" / Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>.
10. On the introduction of martial law in Ukraine: Decree of the President of Ukraine dated February 24, 2022 No. 64/2022. Database "Legislation of Ukraine" / VR of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#>
11. Pyshchulina O., Yurchyshyn V., Markevich K., Mishchenko M., Dobrovolskyi D. Socio-economic and humanitarian consequences of Russian aggression for Ukrainian society. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2022_Gum.pdf (access date 04.04.2023).
12. UN: Human rights violations in the war in Ukraine are shocking. DW.2022. June 29

URL: <https://www.dw.com/uk/oon-viina-v-ukraini-pryzvela-do-shokuiuchykh-porushen-prav-liudyny/a-62302456> (access date: 06/20/2023).

13. UNIAN. Information agency. "Thank you, Russian "brothers": Odesa is recovering after a super-powerful missile attack / <https://www.unian.ua/society /svyato-preobrazhenskiy-sobor-odesa-novini-odesi-12338529.html>

14. Petro Gerasimenko Reconstruction of democracy. The war imposed a kind of taboo on criticism of the government. 20:00, May 5, 2023. https://zaxid.net/statti_tag50974

15. "Leviathan", or an essay on the doctrine of the state by T. Hobbes. Vadim Nikolenko www.grani.org.ua 26 GRAN/Vol. 23 No. 8 2020

16. Ukrainian Pravda. Media: At the summit in Saudi Arabia, they agreed on the basis of the peace agreement. <https://www.pravda.com.ua/news/2023/08/5/7414353/>